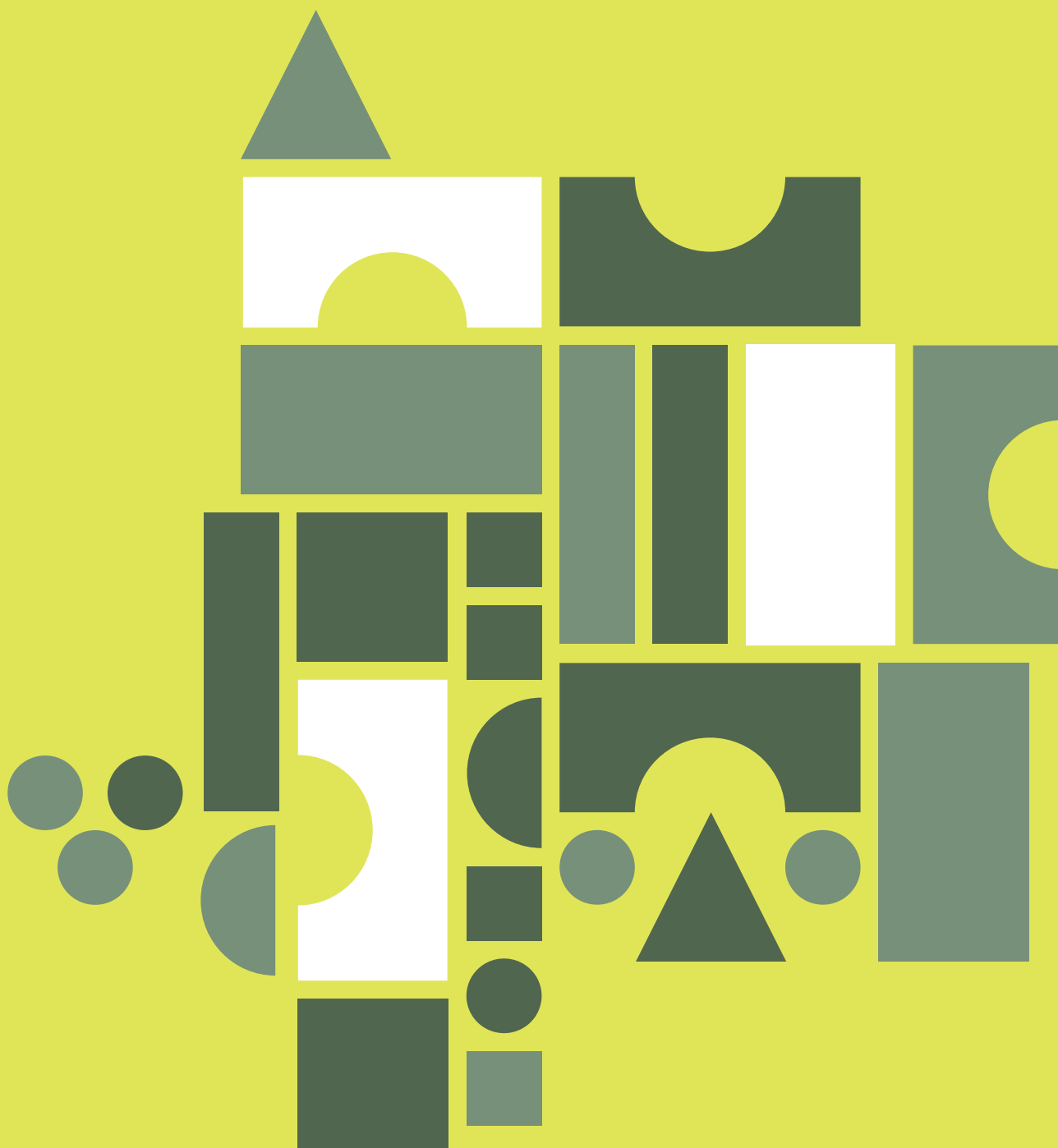


# *Bastida*

Número 1  
Tardor 2019

—  
Publicació  
de la Federació  
d'Instituts d'Estudis  
del País Valencià



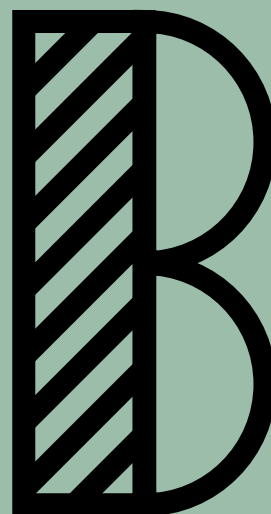
Ja podeu consultar tota la informació de la **Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià** a la nova pàgina web:

[www.fedinespv.org](http://www.fedinespv.org) o  
[www.fedinespv.cat](http://www.fedinespv.cat).

Hi trobareu tots els números de la revista **Bastida**, notícies i informació dels centres d'estudis locals i comarcals, calendari d'actes, de jornades i de congressos...

I també podeu consultar-hi les bases dels **II Premis d'Investigació Jove**, una iniciativa de la Federació d'Instituts d'Estudis del PV conjuntament amb Escola Valenciana i amb el suport de la Institució Alfons el Magnànim i de la Caixa Popular.

**Bastida**



**Consell de redacció:**

Zequi Castellano i Moreno, Andreu Ginés i Sánchez, Eloina Hernández Doria, Manel Pastor i Madalena, Clara Pérez Herrero, Teresa Rodríguez.

**Il·lustració editorial:**

Julio Sanchis (HARCA)

**Col·laboren en aquest número:**

José Luis Alcaide, Francesc Aracil i Pérez, Ramon Arnabat, Joan Català i Cebrià, Marifina Galbis Mont, Adrià Hernández García, Alfred Ramos i González, Josep Santesmases.

**Nota de redacció:**

Els articles signats exposen les opinions de les persones autores. Per a qualsevol dubte, queixa o suggeriment, podeu posar-vos en contacte amb la redacció a través de l'adreça electrònica: [bastida@fedinespv.org](mailto:bastida@fedinespv.org)

**Edita:**

Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià (FedinesPV)

**Maquetació i disseny:**

Concierto Gráfico

**Impressió:**

Gráficas Royanes

**FedinesPV**

Junta directiva:

**Josep Vicent Frechina i Andreu**

President, membre del Centre d'Estudis de l'Horta Nord.

**Francesc Aracil i Pérez**

Vicepresident, membre de l'Institut d'Estudis Guardamarencs.

**Manel Pastor i Madalena**

Secretari, membre de l'Institut de Estudios Comarcales Hoya de Buñol-Chiva.

**Antonio Esteve Blay**

Tresorer, membre de l'Associació Cultural Centelles i Riusech.

**Alfred Ramos i González**

Vocal, membre de l'Institut d'Estudis Comarcals de l'Horta Sud.

**Josep Lluís Quixal i Alejos**

Vocal, membre del Centre d'Estudis del Maestrat.

**Antoni Espinosa i Pallarés**

Vocal, membre del Centre d'Estudis del Camp de Morvedre.

**Miquel Àngel Murcia Cambra**

Suplent, membre de l'Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida.

**Josep Vicent López i Gil**

Suplent, membre del Taller d'Història Local de Godella.

**Ezequiel Castellano i Moreno**

Suplent, membre del Centro de Estudios de la Serranía.

Direcció tècnica:

**Andreu Ginés i Sánchez****Contactes i xarxes:**

C/ Pare Guillem, 2 (Castell d'Alaquàs)

46970 Alaquàs

Telf. 722 345 740

[federacioidecos@gmail.com](mailto:federacioidecos@gmail.com)

Twitter: @inst\_estudis\_PV

Facebook: <https://www.facebook.com/fedinesPV>

[www.fedinespv.cat/](http://www.fedinespv.cat/)

[www.fedinespv.org](http://www.fedinespv.org)

**Dipòsit legal:**

V-1380-2019

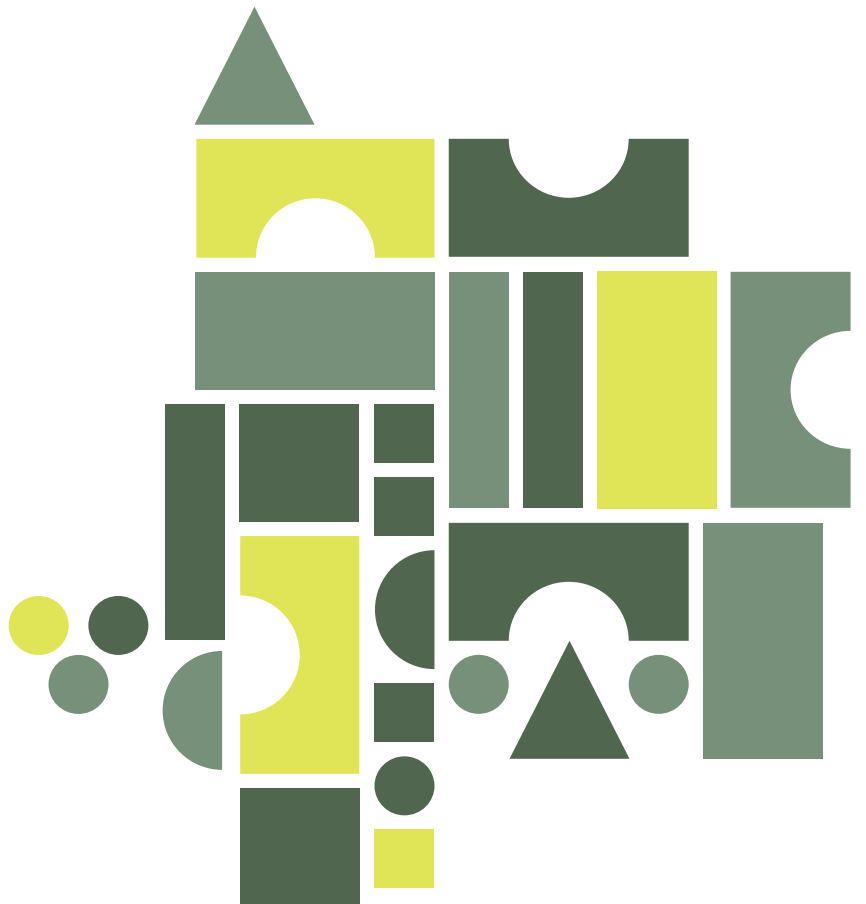
**ISSN:**

2659-7691

Número 1  
Tardor 2019

—  
Publicació  
de la Federació  
d'Instituts d'Estudis  
del País Valencià

# Bastida





# Farcim la bastida a poc a poc

Estem ben persuadides, les persones que fem possible aquest número de *Bastida* i, les que l'han de farcir de contigut en properes edicions, que acabem d'obrir un caminal interessant per als nombrosos i variats centres d'estudis que abanderen les sensibilitats culturals, socials i, fins i tot, polítiques, etnològiques i de recerca, del territori valencià.

És aquesta una iniciativa que posa de manifest el compormís de la FedinesPV amb el territori i amb la societat valenciana. Es tracta d'un contenidor on poder reflexionar en veu alta i treure a la llum les preocupacions i mancances, els maldecaps i quimeres, d'aquest col·lectiu de persones escampades per les comarques del País Valencià, que centren la seua llavor en la recuperació de la memòria, del paisatge, de la cultura oral, la geografia social i de les tradicions que han de marcar el futur més pròxim.

El present, és el primer número de tota una sèrie que esperem llarga, i que també ha de servir de guió per a un futur programa radiofònic que s'emetrà per les emissores més arrelades al nostre territori.

Però lluny de mirar-se el melic i caure en xovinismes innecessaris, *Bastida* obre la finestra a les

opinions de destacades persones dins del moviment associatiu dels instituts i centres d'estudi d'arreu les comarques, analitza i presenta estudis locals d'interés, proposa sendes per tenir en compte el patrimoni, entrevista persones que marquen tendència i aporten treball i exemple, subratlla la tasca de museus i arxius comarcals, fa ressenyes de publicacions relacionades amb el treball del teixit de voluntàries i voluntaris que configuren les associacions i s'esponja amb l'intercanvi necessari amb les universitats valencianes i el món de la investigació.

*Bastida* parlarà de cultura i societat dins d'aquesta realitat problemàtica en què vivim, marcada pel col·lapse d'anys pretèrits en la forma de gestionar la cosa pública i, que tant ha influït sobre el fet social i cultural del poble valencià en el seu conjunt.

Aquestes són les coordenades principals que des d'aquest primer número, volem deixar marcades, per a què el futur d'aquesta publicació siga esperançador.



# Índex

**8**

Opinió

## **Ens calen centres d'estudis locals**

**Alfred Ramos**

---

**9**

Opinió

## **Plecs d'història local: la recerca històrica del territori**

**Ramon Arnabat / Josep Santesmasas**

---

**9**

Opinió

## **Patrimoni contra les cordes**

**Francesc Aracil i Pérez**

---

**10**

Dossier

## **Els Objectius de Desenvolupament Sostenible seran l'eix de la Trobada Instituts d'Estudis-Universitat de València**

**Redacció**

---

**12**

FedinesPV

## **La Federació d'Instituts d'Estudis treballa en diferents fronts per enfortir els centres d'estudis locals i comarcals**

**Redacció**

---

**14**

Els nostres centres d'estudis

## **Asociación Cultural Las Alcablas una propuesta desde la sencillez**

**José Luis Alcaide**

---

**16**

L'entrevista

## **Un mestre a la serra Calderona: Ferran Zurriaga i Agustí**

**Zequi Castellano i Moreno**

---

**18**

Biblioteques, museus i arxius

## **La biblioteca pública municipal i el patrimoni digital a la Secció Local**

**Marifina Galbis Mont**

---

**19**

Biblioteques, museus i arxius

## **Un museu per a tothom**

**Clara Pérez Herrero**

---

**20**

Ressenyes i novetats culturals

## **Tardor de jornades i congressos**

**Redacció**

---

**21**

Ressenyes i novetats culturals

## **Gent de l'Horta Sud**

**Eloina Hernández Doria**

---

**22**

Universitats i centres d'estudis

## **Les assemblees d'història de la Ribera del Xúquer**

**Joan Català i Cebrià**

---

**23**

Una imatge i una història

## **Una fita enmig de l'horta**

**Adrià Hernández García**

---

**25**

## **Dates i fets**

**Zequi Castellano i Moreno**

---

**26**

## **Entitats federades**

---

## Ens calen centres d'estudis locals

**Alfred Ramos i González**

CEL de Picanya, IDECO de l'Horta Sud

La velocitat a què avancen les noves tecnologies, la immediatesa dels nous artefactes culturals i socials, el paper efímer que avui té el paper imprès i la fragilitat de tot allò que no hi és en el món virtual arraconen de forma aclaparadora el patrimoni històric. Vivim una era semblant a la revolució que provocà la invenció de la impremta. Tot ens aboca a l'aldea global, com sostenia Marshall McLuhan, en la qual el canvi tecnològic determina el canvi social. I el patrimoni històric, sobretot el que ve de Gutenberg cap ací, s'hi troba en greu perill de desaparició.

És cert que els instituts d'estudis comarcals (IDECO) –i la FedinesPV que en coordina els esforços– treballen incansablement per a l'estudi i la preservació d'aquest patrimoni històric en risc de volatilitzar-se i de fondre's definitivament. Tanmateix, hem d'intentar superar aquestes contingències creant i incentivant de forma coordinada amb els IDECO el paper dels centres d'estudis locals (CEL) per salvar i conservar els objectes del passat, allò que constitueix el nostre patrimoni i que anomenem sovint com a fons local, per evitar-ne la destrucció definitiva.



El CEL no substituirà l'arxiu municipal que té altres objectius diferents, no catalogarà ni conservarà documents administratius ni d'altres propis de l'arxiu municipal, que constitueixen una part destacable de la nostra història. Els arxius municipals i/o comarcals són els adients contenidors dels documents generats per les institucions que han conformat la nostra administració al llarg del temps. I són els responsables de preservar-ne els fons, explotar-ne la riquesa i acostar aquests arxius a la societat, mitjançant les xarxes socials, per donar-los a conèixer als investigadors.

L'objectiu del CEL és el fons local que recull, cataloga i conserva llibres, revistes, documents, fullets, monografies, catàlegs, material audiovisual i multimèdia, etc., que aporten informació sobre el municipi i que fan una referència a un aspecte local determinat (geogràfic, històric, educatiu, cultural, festiu...). En molts casos, hi ha un interès suplementari i especial en estar elaborats per un autor/a de la localitat. Per altra banda, les publicacions locals són efímeres i volàtils (periòdics, revistes, diaris, butlletins, etc), però són imprescindibles perquè presenten una informació bàsica, temàtica variada i abasten un ample període històric. És una part destacada del patrimoni local que cal custodiar, així com fer possible el seu accés als estudiosos o al públic que n'estiga interessat, sota condicions de protecció general. És cert que en moltes biblioteques municipals aquesta tasca de salvaguardar el fons local constitueix una secció de la mateixa biblioteca,

però, malauradament, en molts casos, per manca de personal o de disposició horària, aquestes seccions esdevenen inertes o inexistents. D'ací la implicació de persones, que com en el cas dels membres que formen els IDECO, puguin posar en marxa els CEL.

A tall d'exemple, volem significar el treball del CEL de la vila de Picanya. En 2011, un grup de persones voluntàries i compromeses amb la cultura local, totes elles sòcies de l'IDECO de l'Horta Sud, amb el suport de l'Ajuntament, vam posar en marxa el CEL. El CEL, de forma constant i eficaç, està treballant per tal de replegar, catalogar, arxivar, digitalitzar i preservar el conjunt d'aquest fons local de Picanya. S'ha creat també una plana web (<http://cel.picanya.org/>) a disposició dels veïns i veïnes del poble, on s'hi poden trobar diverses seccions a ple rendiment. A hores d'ara comptem amb cinc seccions que es completen amb les aportacions del veïnat, dels estudiosos locals i, sobretot, de la recerca de l'equip del CEL.

Però, ens cal anar més lluny, ens cal crear i organitzar centres d'estudis locals en cada ciutat, poble o llogaret del nostre territori, integrats en els diversos instituts d'estudis comarcals, coordinats amb la seua tasca, per tal de no perdre cap testimoni històric significatiu del nostre passat, si no volem que en pocs anys el nostre patrimoni cultural siga un record llunyà perdut en la nit del temps, en la remor del vent. No podem mostrar-nos-en indiferents a la desaparició, a la destrucció. Ens va la salvació de la pròpia identitat com a poble. Ens calen els CEL!



# Plecs d'Història Local: la recerca històrica del territori

**Ramon Arnabat /  
Josep Santesmases**

Directors de Plecs d'Història Local

El juny de 2006 *Plecs d'Història Local*, suplement de la revista *L'Avenç*, deixava de publicar-se amb un indefinit «a reveure». El febrer de 2007 s'iniciava una nova etapa en la qual l'Institut Ramon Muntaner i la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana es feien responsables de la gestió, dels continguts, del consell de redacció i de la direcció. La represa es va configurar amb l'aparició de quatre números anuals —febrer, abril, juliol i novembre— de dotze pàgines.

Al cap de dos anys, s'ampliaven a setze el número de pàgines que són les que ha tingut fins ara. Aquesta estructuració ha permès incloure en cada número tres articles de tres pàgines —temes— més dues pàgines dedicades a alguna temàtica patrimonial i una petita editorial com a davantal del suplement. Aquesta part, que ocupava dotze pàgines, s'ha dedicat a tractar un tema concret a partir de la diversificació territorial dels articles en l'àmbit dels territoris de parla catalana. Des de 2007 s'han apuntat una cinquantena de temàtiques. I les darreres pàgines s'han dedicat a ressenyar o referenciar publicacions d'història local recents més una agenda noticiari.

A partir del número 175, *Plecs d'Història Local* incrementarà les pàgines fins a vint-i-quatre. Això permetrà passar de tres a quatre les dels articles, a afegir-ne un de més i a dedicar una pàgina més a les ressenyes. Al mateix temps se suprimirà l'agenda noticiari per referenciar un projecte destacat vinculat a la recerca i la difusió de la història local.



## Patrimoni contra les cordes. Una exposició i un crit d'alerta

**Francesc Aracil i Pérez**  
Vicepresident de Fedines PV

El patrimoni valencià que ha aplegat fins a nosaltres ha patit el pas del temps: les guerres, les desamortitzacions, els canvis d'usos i costums, el desenrotllisme ferotge i depredador, el vandalisme conscient... han destruït creacions i obres dignes de ser conservades. Però també la indiferència, el meninfotisme, la proverbial manca d'autoestima del nostre poble han tingut a veure amb això.

És cert que hi ha edificis, espais, sabers, creacions immaterials de l'esperit humà que, per la seua rellevància històrica o artística, i per la seua ubicació, han gaudit d'alguna figura de protecció (i d'una catalogació adient) que ha assegurat la seua pervivència i conservació. Però també hi ha d'altres, més humils, ubicats en llocs no tan assenyalats per la història en majúscules, o bé mancats de la consideració que mereixen, que no han gaudit de la protecció o del prestigi dels altres. També hi ha elements que han revelat tot el seu valor patrimonial justament quan han arribat a un moment crític que els ha posat a la vora de la seua mateixa desaparició. Són elements que han subsistit, deteriorats i quasi desconeguts, però que encara aguanten «contra les cordes».

En efecte, els valencians encara tenim un patrimoni enorme, ric, i dispers, que cal identificar, valorar i conservar. És per això que la FedinesPV està preparant una exposició que pugua ser-ne reflex. Una exposició que vol ser un recordatori d'aquells elements patrimonials que encara romanen i que esperen una intervenció, una acció conservadora i de recuperació que els salve de la ruïna definitiva i de la desaparició.

Els instituts d'estudis comarcals i locals estesos per tot el nostre territori són entitats que estan fent una tasca d'identificació i vigilància sobre tots aquests béns i és aquesta la raó de l'exposició que prepara la Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià. Amb «Patrimoni contra les cordes» volem reclamar l'atenció cap a tots aquests elements patrimonials que esperen una intervenció de l'administració local o autonòmica que els recupere i done la valoració que els correspon.



## Els Objectius de Desenvolupament Sostenible seran l'eix de la Trobada Instituts d'Estudis-Universitat de València del 2020

### Redacció

Bastida

En una reunió celebrada el passat octubre, el Vicerectorat de Projecció Territorial i Societat de la Universitat de València (UV) i la Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià acordaren que la propera Trobada Instituts d'Estudis-UV tindrà com a eix conductor els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) de Nacions Unides. D'aquesta manera, ambdues entitats posen el fil a l'agulla a l'edició del 2020, que està previst se celebre al mes de maig.

La Trobada Instituts d'Estudis-UV és una de les principals activitats de la FedinesPV, tant per la implicació de les entitats federades, pels resultats que se n'obtenen, com per la trajectòria. De fet, és una de les iniciatives més antigues de la Federació i la

publicació de les diferents actes en són una bona mostra.

De cara a l'edició del 2020, la Universitat de València i la FedinesPV seleccionaran alguns dels temes dels ODS, que prendran el relleu a l'anàlisi de la vertebració territorial del País Valencià, que fou el tema de l'edició del 2019. Molts d'aquests temes ja estan sent abordats directament o indirecta pel territori i, així, la Trobada podrà servir com a posada en comú del treball realitzat o per realitzar en els diferents àmbits i per les distintes entitats.

### Què són els ODS?

Els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) són un conjunt d'objectius fixats per les Nacions

Unides i relacionats amb el futur desenvolupament internacional. S'han donat a conèixer oficialment a través de l'agenda «Transformar el nostre món: l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible» i substitueixen els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni (ODM), que caducaren al final de 2015. Hi ha 17 objectius i 169 metes específiques relacionades amb ells, que s'hauran d'assolir en un termini de quinze anys, que va del 2015 al 2030.

A diferència dels ODM, que van ser elaborats per un grup d'experts a porta tancada, els ODS són el resultat d'un procés de negociació que va involucrar 193 estats i la participació d'entitats no governamentals, amb una representació àmplia dels punts de vista de les diverses parts interessades. Mentre que els ODM es van centrar principalment en l'agenda social, els ODS són d'àmpli abast i s'hi abordaran de manera interconnectada els elements del desenvolupament sostenible: el creixement econòmic, la inclusió social i la protecció del medi ambient. Una altra gran diferència és que mentre que els ODM estaven dirigits als països de la perifèria del capitalisme, els ODS es dirigeixen a tots els països sense excepció.

Al País Valencià, les administracions públiques, incloses les universitats, han incorporat els ODS en les respectives agendes polítiques. Des del 2016, la Generalitat Valenciana està compromesa amb el seu compliment i, paral·lelament, les universitats valencianes també han recollit la iniciativa en els respectius àmbits de treball. Amb la Trobada Instituts d'Estudis-UV s'intentarà incidir en l'aplicació d'aquests objectius en relació amb alguns dels principals problemes del territori, com poden ser el despoblament, la conservació del patrimoni o les diverses desigualtats (de gènere, econòmiques, culturals, etc.).

# OBJECTIUS DE DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE



**1 FIDE LA POBRESA**

Eradicació de la pobresa: acabar amb la pobresa en totes les seues formes a tot arreu.



**2 FAM ZERO**

Lluita contra la fam: acabar amb la fam i la inanició, aconseguir la seguretat alimentària, millorar la nutrició i promoure una agricultura sostenible.



**3 SALUT I BENESTAR**

Bona salut: garantir vides saludables i promoure el benestar per a totes les edats.



**4 EDUCACIÓ DE QUALITAT**

Educació de qualitat: garantir una educació inclusiva per a tots i totes i promoure oportunitats d'aprenentatge duradores que siguin de qualitat i equitatives.



**5 IGUALTAT DE GÈNERE**

Igualtat de gènere: aconseguir la igualtat de gènere a través de l'apoderament de dones adultes i joves.



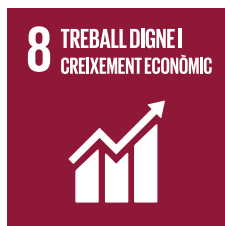
**6 AIGUA POTABLE I SANEJAMENT**

Aigua potable i sanejament: garantir la disponibilitat i una gestió sostenible de l'aigua i de les condicions de sanejament.



**7 ENERGIA NETA I ASSEQUIBLE**

Energies renovables: garantir l'accés de totes les persones a fonts d'energia assequibles, fiables, sostenibles i renovables.



**8 TREBALL DIGNE I CREIXEMENT ECONÒMIC**

Ocupació digna i creixement econòmic: promoure un creixement econòmic sostingut, inclusiu i sostenible, una ocupació plena i productiva, i un treball digne per a totes les persones.



**9 INDÚSTRIA, INNOVACIÓ I INFRAESTRUCTURES**

Innovació i infraestructures: construir infraestructures resistents, promoure una industrialització inclusiva i sostenible i fomentar la innovació.



**10 REDUCCIÓ DE LES DESIGUALTATS**

Reducció de la desigualtat: reduir la desigualtat entre i dins dels països.



**11 CIUTATS I COMUNITATS SOSTENIBLES**

Ciutats i comunitats sostenibles: crear ciutats sostenibles i poblats humans que siguin inclusius, segurs i resistents.



**12 CONSUM I PRODUCCIÓ RESPONSABLE**

Consum responsable: garantir un consum i patrons de producció sostenibles.



**14 VIDA SUBMARINA**

Flora i fauna aquàtiques: conservar i utilitzar de forma sostenible els oceans, mars i recursos marins per a un desenvolupament sostenible.



**13 ACCIÓ CLIMÀTICA**

Lluita contra el canvi climàtic: combatre amb urgència el canvi climàtic i els seus efectes.



**15 VIDA TERRESTRE**

Flora i fauna terrestres: protegir, restaurar i promoure l'ús sostenible dels ecosistemes terrestres, gestionar els boscos de manera sostenible, combatre la desertificació, i detenir i revertir la degradació de la terra i detenir la pèrdua de la biodiversitat.



**16 PAU, JUSTÍCIA I INSTITUCIONS SÒLIDES**

Pau i justícia: promoure societats pacífiques i inclusives per aconseguir un desenvolupament sostenible, proporcionar a totes les persones accés a la justícia i desenvolupar institucions eficaces, responsables i inclusives a tots els nivells.



**17 ALIANÇA PELS OBJECTIUS**

Aliances per als objectius mundials: enfortir els mitjans per implementar i revitalitzar les associacions mundials per a un desenvolupament sostenible.

# La Federació d'Instituts d'Estudis treballa en diferents fronts per enfortir els centres d'estudis locals i comarcals

## Redacció

Bastida

---

### Arrelant el territori comença a rodar per la Foia de Bunyol-Xiva

Arrelant el Territori és un projecte «d'identificació, recerca, valorització i difusió de sabers i pràctiques tradicionals del territori valencià, vinculades a la transformació de les matèries primeres que hi trobem en el mateix i emmarcades en un procés artesanal». Darrere d'aquesta iniciativa hi ha l'Associació Arrelaires, formada íntegrament per dones amb una formació multidisciplinària.

El passat mes de juliol, amb el suport de la FedinesPV i de l'Institut d'Estudis Comarcals de la Hoya de Buñol-Chiva, Arrelant el Territori va començar a rodar per la comarca. Així, les arrelaires concertaren reunions amb diferents agents locals, el pas previ per després encetar un treball més sistemàtic de documentació i mapeig dels «sabers tradicionals» relacionats amb la transformació de les matèries primeres; una feina que previsiblement s'estendrà al llarg de la tardor i fins el tombant d'any.

En el seu moment, la FedinesPV va acordar impulsar Arrelant el Territori arreu del País Valencià després de les experiències reeixides a la Serrania i a la Serra d'Espadà. Així, des de la Federació es va fer un crida a les entitats adherides per veure

quines tenien interès en acollir la iniciativa i, finalment, es va optar per impulsar el projecte a la Foia de Bunyol-Xiva i continuarà per altres territoris.

### La Federació d'Instituts d'Estudis convoca la 2a edició dels Premis d'Investigació Jove

El passat mes de juny, la Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià i Escola Valenciana van anunciar la segona convocatòria dels Premis d'Investigació Jove. Uns premis que, a més a més, compten amb el suport de Caixa Popular i la Institució Alfons el Magnànim de la Diputació de València.

La 2a convocatòria ha conservat els principals trets de les bases anteriors: hi poden participar els grups que es constituïsquen en un equip de més de tres persones d'alumnat d'educació secundària de 14 a 23 anys i que cursen estudis de tercer o quart d'ESO, batxillerat o cicles formatius de grau mitjà i superior, que estiguen matriculats en qualsevol dels centres educatius del territori valencià. A més a més, com a novetat d'aquesta edició, hi haurà un premi addicional al millor treball sobre les dones i les seues aportacions a la societat.

L'objecte d'aquesta iniciativa no és altre –segons va assegurar el president de la FedinesPV,

Josep Vicent Frechina – que el de «fomentar l'esperit científic dels estudiants d'Ensenyament Secundari dels centres valencians i que porten a terme un treball de recerca que els permeta aplicar els coneixements propis del seu nivell al desenvolupament i la interpretació de projectes de recerca».

La convocatòria està oberta a treballs de tipus experimental o teòric, amb la condició de fomentar la creativitat científica i l'esperit investigador en qualsevol dels àmbits del coneixement, i s'han d'elaborar durant el curs 2019/2020 i hauran de ser lliurats abans del 12 de juny de 2020.

A banda del premi econòmic, els treballs guanyadors seran publicats en *Bastida*, la revista de la FedinesPV, que en el seu primer número ja va publicar els treballs guanyadors de l'edició anterior dels Premis.

### Es publiquen les ponències de la Trobada sobre la vertebració territorial valenciana

La Fira del Llibre de València va servir de marc incomparable per a la presentació del recull de les ponències de la Trobada 2019 «Reptes de la vertebració territorial valenciana» que es realitzà el passat febrer. La trobada que, com cada any,

organitzen la Universitat de València i la FedinesPV, va servir de punt d'encontre entre especialistes de la Universitat de València, investigadors dels instituts d'estudis locals i comarcals i representants polítics dels principals partits polítics valencians.

Entre els temes que s'abordaren en les ponències, podem trobar reflexions sobre l'efectivitat dels actuals models d'ordenació del territori, les desigualtats entre litoral i interior o la prestació de serveis indispensables en les àrees rurals.

Els llibres no estan a la venda, però es poden aconseguir gratuïtament posant-se en contacte amb la UV o amb FedinesPV.

### **Destacada presència valenciana al Recercat 2019**

El Recercat és la trobada anual dels centres d'estudi locals i comarcals de les terres de parla catalana que organitza l'Institut Ramon Muntaner. L'edició 2019 del Recercat es va celebrar a principi de maig a Cervera (la Segarra) i va comptar amb una destacada presència valenciana.

Després de quinze edicions, el Recercat s'ha convertit en el lloc de referència on trobar tota la recerca que s'està realitzant dins l'àmbit local i comarcal. És, també, una diada per a la comunicació entre els centres dels diferents territoris de la nostra geografia i pel reconeixement a la important tasca que, des de fa molts anys, aquest particular teixit associatiu ha fet com a dinamitzador del territori.

enguany, el País Valencià hi ha comptat amb un *stand* de llibres ben nodrit de publicacions dels centres locals i comarcals, coordinat, en bona mesura per FedinesPV; i també hi ha estat present amb diferents projectes

exposats a la carpa central. A més a més, entre les conferències, s'hi va poder escoltar l'experiència de la Fira del Llibre d'Ares (Alt Maestrat) i el projecte Arrelant el Territori, que s'ha dut a terme a la Serranía i a la Serra d'Espadà i que ara està en marxa a la Foia de Bunyol-Xiva.

### **La Federació treballa per la representació i visibilització dels centres d'estudi**

Una de les principals funcions de la Federació és la d'impulsar la presència dels centres d'estudis locals i comarcals arreu del territori, així com donar a conèixer la seua activitat i la seua producció cultural i científica. És per això que la Federació, en representació de les entitats adherides, es reuneix regularment amb l'administració i amb les universitats, i també participa en espais propis del seu àmbit, com la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (CCEPC) o l'Institut Ramon Muntaner (IRMU).

D'aquesta manera, al llarg del 2019, la Federació hem assistit a les reunions de la Junta Directiva de la CCEPC, des d'on, entre altres coses, es programen activitats tan fonamentals com els congressos d'Historiografia Local, la publicació dels *Plecs d'Història Local* o que ofereix serveis i assessorament per a les entitats membres. També hem assistit a les reunions del Patronat de l'IRMU, que han servit, per exemple, per impulsar i coordinar el projecte dels Pobles Abandonats a les nostres terres.

Amb l'IRMU, també, la Federació ens estem reunint amb les universitats valencianes per aprofundir en les relacions entre els centres d'estudis i el món acadèmic, així com per avançar en el reconeixement acadèmic de la feina que es fa des d'aquests centres.

### **La Federació contracta una pòlissa de responsabilitat civil per cobrir les activitats de les entitats federades**

Des del setembre de 2019, la Federació ofereix un nou servei a les entitats adherides: una pòlissa de Responsabilitat Civil per cobrir les diferents activitats. Aquesta pòlissa, contractada a través de la cooperativa Arç Assegurances i amb la mediació de la CCEPC, respon a una de les principals peticions dels centres d'estudis, com es va posar de manifest a la passada assemblea general celebrada a Teulada. La Federació assumeix íntegrament el cost de l'assegurança per a una vintena d'entitats que han mostrat interès, amb la previsió que més entitats s'hi sumen poc a poc.

### **La Federació prepara una exposició sobre el patrimoni amenaçat**

Amb el títol «Patrimoni contra les cordes», la Federació està coordinat una exposició itinerant sobre el patrimoni amenaçat de les nostres terres, que es vol presentar cap al final del 2019 o principi del 2020.

L'exposició consistirà en diversos plafons elaborats pels mateixos centres d'estudi amb imatges i informació d'aquells elements patrimonials que consideren que estan més amenaçats, siguen elements de patrimoni natural, material o immaterial.

L'objectiu final és aconseguir un mosaic patrimonial de les terres valencianes que pugui servir també de diagnòstic de la seua salut, de manera que interpele no només els visitants, sinó també les administracions o organismes que hagen de vetllar per la seua conservació.



## Asociación Cultural Las Alcublas (ACLA): una propuesta desde la sencillez

**José Luis Alcaide**  
Presidente de la ACLA

Hablar de cultura en una pequeña localidad del interior de València es una tarea complicada porque el escenario cotidiano en el que se desarrolla presenta unos condicionantes que se arrastran desde hace décadas y que afectan profundamente no solo a la cultura, sino a casi todas las facetas de la vida. El rápido envejecimiento de la población, el éxodo rural y el hecho de que ese éxodo afecte generalmente a la población más dinámica, hacen que las manifestaciones culturales se vean reducidas a su mínima expresión, sin que existan prácticamente ni producción ni demanda cultural.

En ese contexto es en el que nació en el año 2007 la Asociación Cultural Las Alcublas con la pretensión de suplir, en cierto modo, la falta de iniciativas culturales y hacer menos visibles las carencias de unas propuestas culturales institucionales que, generalmente, carecen del sentido localista y cercano que puede hacer de la cultura un bien social en los pueblos de interior.

### **Ámbito de actuación y actividades**

El ámbito de actuación de la asociación se centra en la localidad de Alcublas y las comarcas de los Serranos y adyacentes, pero aunque ocasionalmente se han realizado actividades en otras localidades (València, Tuéjar, Altura...), el grueso del trabajo se desarrolla en Alcublas.

En lo relativo al ámbito temático de actuación, abarca el medio ambiente, el patrimonio histórico y etnológico, y las bellas artes. La premisa en todas las actuaciones es que deben realizarse desde planteamientos sencillos y cotidianos, dirigidas especialmente a la población local, ya que uno de los objetivos de la asociación es divulgar los valores del patrimonio como herramienta para su conservación y mejora, y para el desarrollo de un turismo basado en ese patrimonio.

Otro elemento esencial para la asociación es la concepción de la cultura como ocio activo: quienes participan en las actividades no pueden ser meros espectadores, sino que deben contribuir a generar cultura. En este sentido, el formato de excursión o de jornada de voluntariado se ha revelado como el más adecuado para conjugar ambos intereses –divulgar valores y generar cultura–, y desde los inicios se han planteado dos líneas de trabajo básicas:

- La catalogación del patrimonio: es preciso conocer lo que se tiene para aprender a valorarlo y conservarlo. Así,

se han publicado trabajos de catalogación e investigación sobre flora, construcciones en piedra seca, arquitectura del agua, fiestas tradicionales y música popular<sup>1</sup>.

- El diseño de senderos o rutas guiadas que permitan conocer el patrimonio medioambiental y etnológico local (Senda de la Nieve, que recorre los ventisqueros del término municipal; Senda de las Caleras; Senda de las Hierbas de Miguel, para conocer las propiedades de las plantas; Visita al casco histórico, para conocer el urbanismo y arquitectura tradicionales...).

Además de las excursiones para esa catalogación y diseño, todos los años se organizan jornadas de voluntariado en estas rutas para divulgarlas, revisar su estado y mejorarlas (limpieza de zonas de interés, reforestación), remarcado de senderos y recuperación de patrimonio (limpieza y consolidación de hornos de cal y ventisqueros, reconstrucción de refugios de piedra...).

En relación con las bellas artes, se han realizado actividades destinadas al público infantil (talleres de dibujo, modelado, etc.), conciertos de música clásica y folclórica, presentaciones de libros, ediciones de intercambios de libros en la plaza y varias ediciones del Certamen Las Alcublas de Relatos Breves que se han publicado en formato libro.

### La divulgación, herramienta asociativa

Como instrumentos de divulgación cultural se ha utilizado los siguientes recursos:

- La creación de un blog que permite al público en general un acceso ágil a las actividades y publicaciones de la asociación.<sup>2</sup>
- La edición de una revista informativa semestral, aunque la crisis económica supuso la suspensión de su edición.
- La publicación de estudios acerca del

patrimonio catalogado y sobre temática local.

A nivel divulgativo merece una mención especial la actividad realizada con los escolares de la localidad bajo el lema “El ciclo del trigo”, que durante un ciclo agrícola completo (2009-2010) llevó a reproducir todo el proceso de siembra, cuidados, cosecha y trilla del cereal mediante métodos tradicionales.

También debemos mencionar las diferentes exposiciones realizadas, respaldadas por un intenso trabajo de investigación y caracterizadas por un planteamiento riguroso a nivel divulgativo y de contenidos:<sup>3</sup>

- (2008) “La Colonia Alcublanca en Valencia (1954-1971)”, sobre esta sociedad de emigrados creada en València en la década de 1950 y su relación con la localidad.
- (2009) “La nieve en Alcublas: ventisqueros y horchateras”, sobre el comercio de la nieve en la localidad y sus vestigios arquitectónicos, relacionando esta actividad con un fenómeno migratorio peculiar, el de las jóvenes alcublanas que trabajaban en las horchaterías valencianas de los siglos XIX y XX.
- (2012) “Pajares y eras: una arquitectura en el olvido”, en la que se analizaba esta arquitectura (tipologías, distribución, estado de conservación, etc.) y su valor histórico y social, al tiempo que se denunciaba su abandono y desaparición.
- (2014) “Alcublas va de fiesta”, sobre el calendario festivo tradicional de la localidad.
- (2019) “Indumentaria y fiesta en Alcublas: las Mayoralesas de San Joaquín”, sobre la indumentaria tradicional en la fiesta de las Mayoralesas.

Además de la presencia en numerosos foros y jornadas con fines de fortalecimiento institucional, la asociación ha presentado comunicaciones en congresos sobre turismo

activo (València, 2008), la fiesta de San Antonio Abad (Canals, 2014), arquitectura tradicional (Tuéjar, 2015), memoria histórica (València, 2016) y patrimonio inmaterial (València, 2017).

### Los proyectos actuales

En el año 2014, tras la celebración de la I Jornada sobre la jota en Alcublas, la asociación puso en marcha el “Proyecto Jota 70-16” para la investigación, recuperación, conservación y divulgación de la música popular tradicional y sus manifestaciones en la localidad. Fruto de este trabajo se publicó en 2018 *Por la rocha del cerro*, un libro y dos Cds sobre música profana, y se está trabajando para publicar otro volumen sobre música religiosa. También se han recuperado el Canto de los Mayos, la Ronda del Día de los Inocentes y el toque manual de campanas, creándose dentro de la asociación el grupo de campaneros “El Cimbanillo”.

El otro gran proyecto en el que se está trabajando es el estudio de la indumentaria tradicional de Alcublas (2018-2020), en el que se incluyen dos exposiciones sobre fiestas tradicionales e indumentaria, un trabajo de inventario de prendas, varias charlas divulgativas y la edición de una publicación que recoja la investigación realizada.

1. <http://www.alcublas.es/es/listado/libro>

2. <http://lasalcublas.blogspot.com/>

3. A excepción de la exposición de 2019, sobre el resto se publicó números monográficos de la revista que pueden consultarse en el apartado “Publicaciones” del blog de ACLA.



# Ferran Zurriaga i Agustí

## Un mestre a la serra Calderona

**Zequi Castellano i Moreno**  
Bastida

---

Pont entre l'escola laica i valencianista dels anys 30 del segle XX i la nostra realitat actual, fa molt que es dedica a la recerca de la història en general i d'aquella altra que trenca els vímetes per explicar la Vall d'Olocau, Marines i Gàtova en particular. L'escola i la recerca han estat el quadern de bitàcola d'aquesta persona considerada com a referent en els àmbits escolars, ja que ha sabut donar sentit al fet d'ensenyar i aprendre, des de la perspectiva de l'Escola Moderna de Ferrer i Guàrdia, tot i bebent dels mestres Soler i Godes, Enric Valor i Sanchis Guarner, posem per cas.



**Ferran Zurriaga ha passat la barrera dels huitanta anys, la major part dels quals exercint de mestre. És l'home que, enmig del pitjor franquisme, va saber vincular la innovació pedagògica amb la voluntat de fer un país nou i digne. La seua vida ha estat la d'un servidor públic modèlic « que ha resistit sempre la temptació de la derrota », com ha dit d'ell el periodista Vicent Partal.**

**Ha militat en l'activisme pedagògic, cultural i social i és per això que l'hem trobat en moviments de renovació pedagògica, en comissions d'escoles d'estiu, en la recuperació de les colònies d'estiu durant els anys huitanta del segle passat i, fins i tot, animant l'Institut d'Estudis Comarcals del Camp de Túria.**

**S'ha de fer investigació de proximitat?**

No en tinc cap mena de dubte, perquè és un dels al·licients per a la gent jove, aquella que vol iniciar-se en escriure o en treballar amb aspectes concrets del seu poble o de la seua comarca.

**Com s'ha fet possible aquesta teua publicació sobre la Vall d'Olocau, Marines i Gàtova?**

Doncs aquesta publicació ha estat possible gràcies a la col·laboració existent entre les municipalitats dels tres pobles, però no puc obviar la col·laboració de l'Institut d'Estudis Comarcals del Camp de Túria, una de les agrupacions voluntàries de persones i l'opció més interessant de fer cultura i estimar el col·lectiu humà dels nostres pobles.

**Què és el que té la Vall perquè li dediques un llibre de més de 400 pàgines?**

La Vall d'Olocau, Marines i Gàtova és la meua i, a més d'això, representa en xicotet, el nostre País Valencià. Som una vall bilingüe, que hem conviscut sense cap mena de problema, hi ha una clara afirmació valencianista i quan mirem els trets històrics,

són molt semblants a molts dels que s'han viscut arreu el nostre territori.

No tinc cap mena de dubte que és una vall molt pintoresca, molt bonica i que ha viscut moments històrics molt difícils des de l'expulsió dels moriscos del segle XVII fins als nostres dies, que patim el greu problema de despoblació.

**Passem per un bon moment per a la nostra història i cultura?**

Des de la perspectiva de la recerca, trobe que sí que passem per un bon moment. Pensa que la nit del silenci obligat i dels entrebancs investigadors fa anys que ha passat segons per a quines coses i, ara, hi ha una bona revifada de joves estudiants d'història i d'aficionats a la recerca històrica, que poden experimentar i navegar pels arxius.

**S'ha de militar en la defensa del que és nostre?**

Jo no diria militar, diria que s'ha de viure en tot allò que és nostre, s'ha de dignificar i gaudir amb tot allò que és nostre.

**Calen els instituts i centres d'estudis comarcals?**

Clar que sí que calen els instituts d'estudis comarcals, però també són necessaris els instituts de formació agrària, els instituts de transformació del territori, els instituts de defensa del mediambient, els instituts educatius i de transformació de la societat i aquelles institucions que ajuden a definir el que som, el que volem ser i com cal fer les coses per poder arribar-hi.

**Hi tenen coses a dir en aquesta tasca recuperadora?**

Pense que sí, però tenim necessitat de captar molta més gent a qui l'interesse el que fem i que s'integre en esta dinàmica. Els centres d'estudis i els ideco han de saber sintonitzar amb els problemes que ara patim per poder posar el focus sobre ells i conscienciar la nostra societat

sobre la necessitat de recuperar territori, paisatge, economia de proximitat, població...

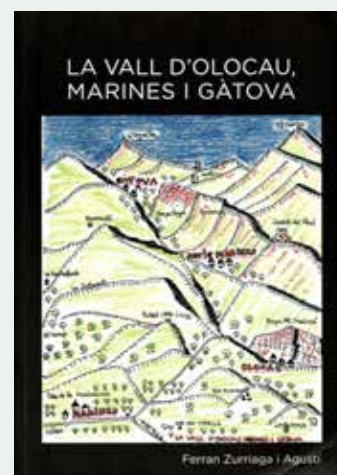
**Troba que la història és patrimoni de la societat?**

La història la fa la societat i per això és important saber-la, perquè en moments difícils, eixa societat sàpiga reconstruir-se, canviar o cercar camins alternatius de supervivència. Els pobles que no saben la seua història estan abocats a desaparèixer per integració en un altre món que no és el seu i acabaran alienats i arraconats en l'oblit.

### La publicació

*La Vall d'Olocau, Marines i Gàtova* és el resultat de molts anys de dedicació i de recerca feta pel mestre Ferran Zurriaga i Agustí, que no podia restar al marge de veure la llum pública, cosa que ha pogut ser possible gràcies a la proposta feta pels ajuntaments dels pobles implicats i a la col·laboració de l'Institut d'Estudis Comarcals del Camp de Túria.

En 440 pàgines es recull una història comuna d'aquestes poblacions, un patrimoni que, amb llums i ombres, ensenya una tradició gloriosament humana i recull allò trobat als documents sobre el passat de la Vall pel seu autor, junt a les contalles sentides explicar a les persones majors.



# La biblioteca pública municipal i el patrimoni digital a la Secció Local

**Marifina Galbis Mont**

Bibliotecària a la Biblioteca Pública Municipal d'Algemesí

La identitat i memòria d'un poble queden reflectides en el seu patrimoni documental, que, com a tal, cal preservar i difondre.

Les biblioteques públiques municipals sempre han estat una de les màximes institucions patrimonials responsables de la custòdia, preservació, creació, gestió, difusió i garant de l'accés permanent als recursos documentals locals, en diversos suports i formats.

Considerades Servei d'Informació Local i Centre d'Estudis Locals, fomenten la investigació, la generació de coneixement, la promoció lectora, així com la divulgació cultural, social i científica d'interès local.

Cada fons local és únic, com cada municipi ho és, i fa única la biblioteca pública municipal que el regenta, sent la seua senya d'identitat diferenciadora.

La biblioteca pública municipal esdevé, doncs, agent actiu que dona suport al desenvolupament de la comunitat, que adapta la seua activitat a la nova cultura de la informació i de la comunicació en un entorn cada vegada més digital i global.

En el context local de l'era digital, els municipis reflecteixen la seua vida a través d'Internet, en una societat hiperconnectada, on el que no existeix a les xarxes, no existirà com a matèria d'informació o d'investigació. Així doncs, hui en dia cal considerar el web com a font principal d'informació local. Preservar la memòria digital és de

vital importància per al municipi i requereix especial atenció i tractament, degut a ser material exhaustiu, efímer i susceptible a la seua desaparició si no es conserva.

S'amplien, per tant, reptes, que la documentació digital genera, en les tasques professionals de gestió de la memòria local a través de la secció local de la biblioteca pública. Els bibliotecaris i bibliotecàries ens trobem al davant del paradigma tecnològic que presenten els recursos digitals, considerats els digitalitzats i els *born digital* (nascuts digital) que conformen la col·lecció documental local.

Des de la Biblioteca Pública Municipal d'Algemesí, amb preocupació, reorientem les nostres prioritats per crear un arxiu del web local, la missió del qual serà arxivar la Internet que reflexe els esdeveniments de la vida pública d'Algemesí. Un repositori del patrimoni documental digital d'Algemesí, entès com a tota la producció cultural, científica i de caràcter general produïda en format digital i publicada en Internet d'interès local.

El personal bibliotecari garantirà les tasques de selecció, tractament, custòdia i accés a la producció documental *on line*, conscients de les limitacions legals i de recursos, així com dels escassos estudis i arxius del web existents en l'àmbit local.

Seguint altres projectes supralocals d'arxivament de webs, s'ha realitzat un recent estudi de viabilitat per a Algemesí,

encara en fase inicial, però que esdevé un referent o model per a la implantació d'un arxiu del web a tots aquells municipis interessats en preservar el seu fons local digital.

En aquesta matèria serà imprescindible i necessària la sensibilitat i el suport del Govern municipal, gestor en la creació de polítiques locals tècniques i de finançament, per posar en marxa la iniciativa, que a més requereix d'una contínua labor en el reconeixement de la professió. Cal conscienciar que la biblioteca no és sols un edifici cèntric i bonic amb sales d'estudi i ple de llibres, on el personal es limita a prestar-los i fer activitats de tant en tant, sinó que és un espai d'encontre i integració social, viu i actiu, que pot oferir projectes d'àmbit més general, junt amb altres serveis municipals. I on s'hi disposa de bons professionals amb formació bibliotecària, documental, arxivística i informàtica, amb habilitats i perfils complementaris, capacitats per a nous reptes.

Potser no podem conservar-ho tot, degut al creixement exponencial de la informació digital, on és crucial la selecció, però sí podem fer una bona fotografia de la producció digital dels municipis i, per aconseguir-ho, avui en dia ja no es pot treballar en solitari.

En aquest sentit, se considera imprescindible abordar processos cooperatius entre ajuntaments, ciutadans, entitats, empreses, institucions de la memòria (biblioteques, arxius i museus) i dipòsits web, tot treballant de forma col·laborativa i transversal per donar resposta als reptes de preservació digital i d'accés als recursos dipositats.

Cadascú tindrà una estratègia i uns objectius propis, però, si es vol avançar en la preservació del contingut *on line*, és clau fer aliats i unir esforços en projectes col·laboratius i de corresponsabilitat amb el patrimoni local.



## Un museu per a tothom

**Clara Pérez Herrero**

Directora del Museu Comarcal de l'Horta Sud

El Museu Comarcal de l'Horta Sud Josep Ferrís March es troba instal·lat en la casa de l'Estudiant de Boqueta, una antiga casa de pagesos construïda durant la primera dècada del segle XX. La visita a l'exposició permanent ens permet conèixer les formes de vida d'una família de la comarca que era freqüent dins del context de la societat preindustrial. Les peces que componen les col·leccions van ser donades per famílies dels vint municipis de la comarca de l'Horta Sud.

El projecte, impulsat en primera instància per la Fundació Horta Sud, i sustentat per la Mancomunitat de l'Horta Sud, l'Ajuntament de Torrent i Caixa Rural Torrent, va nàixer amb l'objectiu de conservar, difondre i exposar el patrimoni comarcal com a senyal d'identitat, i com a dinamitzador social del territori comarcal.

La programació compta amb la col·laboració de diferents entitats i associacions de la comarca de l'Horta, vinculades a la conservació i difusió del patrimoni material i immaterial, com el cicle Música de Cambra a l'Andana, organit-

zat junt amb els conservatoris de Torrent i Catarroja, el Betlem Tradicional, muntat per l'Associació de Betlemistes de Torrent, els concerts i tallers de Tocs Tradicionals de Campanes, amb la participació de Campaners de la Catedral de València. A més d'una bona quantitat d'activitats puntuals coorganitzades o proposades per diferents col·lectius d'àmbit comarcal (66 el 2018).

Des del Museu Comarcal procurem afavorir la implicació de persones adultes en la recuperació i conservació del patrimoni. La fórmula per la qual hem optat fins ara és la convocatòria de cursos, que ens permet posar en contacte a especialistes i públic no iniciat per a col·laborar conjuntament en la recuperació del patrimoni comarcal, tant en el Museu com al territori. A través del Curs Pràctic de Restauració, donem accés als ciutadans que desitgen participar en a la tasca de conservació de les col·leccions del Museu.

Les col·leccions del Museu o el patrimoni immaterial (frases fetes, rondalles, cançons, endevinalles...) són el fil conductor dels

discursos que construïm a partir de qüestions d'interès actual, com les relacions de gènere, les relacions de parentiu, l'economia circular, la mobilitat sostenible, la inclusió, la sobirania alimentària, la gestió dels residus, l'educació o els models de producció agrícola. Visites dinamitzades com La peça intrusa o Relectures, itineraris museals amb perspectiva de gènere, o tallers com L'ase va davant, o L'home a casa, la dona a la plaça!? en són un bon exemple.

En el Museu Comarcal fomentem el contacte directe del visitant amb les peces exposades, com a referent, en els tallers artesanals, o com a objecte terapèutic, en el cas de l'activitat La Memòria dels Objectes, adaptada a treballar la Reminiscència amb persones amb deteriorament cognitiu. Però també trenquem la barrera per fer activitats de caire més creatiu, com 3, 2, 1 Acció al Museu o Espanta la Por, Rodem Històries de Por al Museu, en les quals les peces es converteixen en actrius i els espais museístics en escenaris de pel·lícules creades pels participants.

El Museu forma part de xarxes de col·laboració dins i fora de l'Horta Sud, com Museus de l'Horta, l'Etnoxarxa, la Xarxa d'Entitats pel Patrimoni (XEP). Participem en projectes col·lectius amb altres museus i universitats i centres educatius, com Relectures, itineraris museals en clau de gènere, o els projectes europeus Eulac, Museums and Communities, i INCLUMAP (inclusion through material culture and holographic projection).



# La tardor mostra la vitalitat dels centres d'estudis i de la investigació local

## Redacció

Bastida

### Temporada de trobades i congressos

La tardor ha portat al País Valencià nombroses jornades i congressos. De sud a nord, les nostres comarques s'han omplert de debat, festa i coneixement. Per fer-ne una repassada, no exhaustiva però si ben il·lustrativa, podem iniciar el recorregut els dies del 3 al 6 d'octubre, quan la localitat de Borriol, a la Plana Alta, va celebrar les II Jornades de Pedra Seca, que com a novetat d'enguany incloïen el I Concurs Internacional d'Arregladors de Pedra, amb un èxit notable de participació.

Amb la mateixa temàtica, el poble del Pinós, al Vinalopó Mitjà, acollí els dies 18, 19 i 20 d'octubre la X Trobada Pedra Seca, que se celebra bianualment. Enguany era la primera trobada des que s'ha obtingut el reconeixement de Patrimoni Immaterial de la Humanitat, gràcies a una candidatura conjunta de diversos territoris de la Mediterrània. Amb una notable assistència d'arreu dels Països Catalans i també d'altres regions de l'Estat, la X Trobada abordà qüestions com la gestió patrimonial o la construcció de pedra seca hui en dia.

El mateix cap de setmana tingueren lloc les Jornades Culturals de la Plana de l'Arc. La Plana de l'Arc abraça diversos municipis de la Plana Alta, que anualment s'alternen per organitzar les Jornades. Enguany, fou el torn de la Vall d'Alba i, entre altres coses, s'hi presentaren diverses publicacions i exposicions de temàtica local.

Tornant cap al sud, l'Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida



(IEVA) ha organitzat unes jornades sobre el patrimoni immaterial festiu de la comarca, que ha anomenat Patrimoni Ociós. Des del 4 d'octubre i fins al final de novembre, s'han celebrat actes a diferents localitats, que combinen les aportacions d'acadèmics i d'estudiosos amb les dels professionals de la festa.

A Alcoi, el Centre Alcoià d'Estudis Històrics i Arqueològics (CAEHA) ha organitzat dins del cicle «Coneixent la nostra història» diversos actes al voltant del 40é aniversari dels primers ajuntaments democràtics. Una exposició i diverses xerrades han servit per repassar l'evolució dels ajuntaments des del segle XIX al XX.

Els dies 8 i 9 de novembre, Castelló de la Plana ha acollit el II Congrés Internacional de Jocs en la Història, que per a aquesta edició s'ha centrat en «La Diversitat lúdica a l'escola i al temps lliure». A més de la part científica, el dia 10 de novembre, el poble de Sant Mateu (l'Alt Maestrat) ha celebrat una part més pràctica i lúdica amb el Festival Maestrat Games, amb la participació d'entitats i

persones d'arreu dels Països Catalans i dels territoris limítrofs.

Per altra banda, els dies 15, 16 i 17 de novembre la Plana d'Utiel-Requena ha organitzat el IX Congreso de Historia Comarcal, que coordina el Centro de Estudios Requenenses (CER). Aquesta edició porta per lema «Población y despoblación: apuesta por el paisanaje» i les sessions s'han celebrat a Requena, Camporrobles i Jaraguas amb la participació de destacats ponents i una notable assistència.

I, per tancar el mes de novembre, l'Associació Valenciana d'Antropologia i la Facultat de Ciències Socials de la Universitat de València han assumit l'organització del II Congrés Internacional sobre Patrimoni Col·lectiu Immaterial, els dies 18,19 i 20.

### Els centres d'estudis presenten diverses publicacions

Aquesta tardor han vist la llum diverses publicacions dels centres d'estudis. Així, al principi d'octubre, l'Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta (IECMA) va presentar les *Actes del VI Congrés d'Estudis*. Aquest congrés es va celebrar el 2016 i va aplegar més de 145 congressistes amb algunes sessions que van superar aquesta xifra. La presentació de les *Actes* va servir per fer una valoració final que, segons la presidenta de l'IECMA, Rosa Seser, no pot ser més que «molt positiva». Del mateix centre d'estudis també ha eixit el número 32 de l'anuari *La Rella*. En ell, s'hi poden trobar diversos treballs, així com un resum de l'activitat del centre durant el 2018.

Per la seua banda, l'Institut d'Estudis Comarcals de l'Horta Sud (IDECO Horta Sud) va presentar el dia 24 d'octubre la revista *Annals*, que recull diversos estudis sobre la comarca i també un índex analític de tots els números publicats (el primer d'ells, el 1982).

## Gent de l'Horta Sud

**Eloina Hernández Doria**

Documentalista, membre de l'IDECO de l'Horta Sud



L'univers de les lletres s'apodera a l'Horta Sud ara a través de les biografies d'un grapat d'homes i dones que, amb les seues vides, han fet història. I és que, en este trosset de la comarca de l'Horta de València, la història i els temps ens han deixat, en ambdós gèneres, mestres, llauradors, pintors, fotògrafs, escriptors, advocats, religiosos, activistes culturals, polítics, músics, esportistes, historiadors, metges, artistes fallers, documentalistes, i tants altres, que han fet o continuen fent gran esta comarca. Amb el seu saber i la seua vàlua professional, un grapat de dones i homes han anat teixint a través de l'esdevenir del temps, un llegat anomenat Horta Sud. Vides corrents, vides d'ací i d'allà que ara són contades per diversos autors des de l'estima, el respecte i, per què no, des de l'admiració més profunda. La publicació emergent, *Biografies 1: Gent de l'Horta Sud*, és el volum número 1 que enceta una col·lecció que recollirà les vides de la gent de la comarca. Ara és el temps de llegir, d'analitzar i d'aprendre amb tots ells i elles sobre el passat, el present i el futur d'una comarca que camina endavant, i on les seues gents son ara les protagonistes.

Des de l'Institut d'Estudis Comarcals de l'Horta Sud (IDECO), s'enceta amb l'edició de *Gent de l'Horta Sud* una nova col·lecció de publicacions dedicada a donar a conèixer i difondre biografies de persones de la nostra comarca. En este primer volum es recullen les vides de persones de tres municipis: Paiporta, Picanya i Picasent. Ara, la voluntat és donar-li continuïtat a esta col·lecció per tal d'afegir les biografies de la resta de les vint localitats de l'Horta Sud. Amb el treball realitzat per Alfred Ramos González, Josep Maria Tarazona Mas, Josep Vicent Fayos Navarro, Wilson Ferrús Peris, José García Sánchez, Eloina Hernández Doria, Vicent Pascual Ruiz i Joan Tormo Banyuls, autors de les biografies, queden ja per sempre recollides aquestes vides per a la nostra memòria col·lectiva.

# Les assemblees d'història de la Ribera del Xúquer

**Joan Català i Cebrià**

Membre del Secretariat Permanent de l'Assemblea

L'Assemblea d'Història de la Ribera és un prestigiós i consolidat encontre d'historiadors, investigadors, especialistes universitaris, professionals de l'ensenyament, estudiants i estudiosos, que solen reunir-se regularment cada dos anys, tots ells amb dos objectius comuns i fonamentals: recuperar el passat i enriquir i divulgar el patrimoni cultural de les dos Riberes del Xúquer, tant l'Alta com la Baixa.

Aquest desinteressat projecte va nàixer a Sueca el 1979 de la mà de una sèrie d'inquiets historiadors, comandats per Joan Fuster, que prompte van acordar plasmar-lo l'any següent, el 1980, amb la celebració de la I Assemblea d'Història de la Ribera a Sueca, un event cultural que va tindre gran ressò i repercussió, perquè el 1981 Algemesí va voler sumar-s'hi i reafirmar aquesta iniciativa amb una notable participació que ha anat augmentant i mantenint-se al llarg de les 18 assemblees celebrades a diferents pobles de la geografia riberenca. Així, han desfilat després els municipis de Carcaixent, l'Alcúdia, Almussafes, Alzira, Sumacàrcer, Cullera, Benifaió, Antella, Corbera, Guadassuar, Llombai, Alginet, Benimodo, Albalat, la Pobla Llarga i Vilanova de Castelló i, si res ho impedeix, el 2020 tindrà lloc a Alberic.

L'Assemblea compta amb el suport de la Universitat de València i ha

deixat com a llegat centenars de comunicacions recollides en diferents llibres. Aquestes comunicacions en un principi eren de temes lliures, però prompte va sorgir la idea d'estructurar les assemblees en dues seccions expositives: una secció miscel·lània i una altra secció monogràfica.

La Secció Miscel·lània es va acordar dividir-la en huit apartats: Geografia, Fonts i Documentació, Prehistòria i Arqueologia, Història Antiga, Història Medieval, Història Moderna, Història Contemporània i Història de l'Art i Patrimoni Cultural i Artístic. Pel que fa a la Secció Monogràfica, cada edició centra la seua atenció en un tema específic sobre el qual s'ha d'aprofundir en el transcurs de les diferents èpoques.

D'eixa manera s'han tractat qüestions monogràfiques com el regadiu (Alzira, 1993); l'organització del territori (Sumacàrcer, 1998); torres i castells (Cullera, 2000); vies de comunicació (Benifaió, 2002); riudes i inundacions (Antella, 2004); la casa (Corbera, 2006); fires i mercats (Guadassuar, 2008); l'expulsió dels moriscos (Llombai, 2010); l'organització del treball (Alginet, 2011); la música (Benimodo, 2012); la sanitat (Albalat, 2014); el poblament dispers (la Pobla Llarga, 2016); l'ensenyament (Vilanova de Castelló, 2018); i el tema de les festes i tradicions, que es tractarà a Alberic el 2020.

Les assemblees se celebren sempre els caps de setmana: divendres per la vesprada, dissabte tot el dia i diumenge pel matí, i en elles els ponents ofereixen un xicotet avanç oral del tema elegit, el qual serà ampliat posteriorment quan s'edita el llibre que recull tots els articles presentats durant eixos tres dies, una publicació imprescindible per difondre les més recents investigacions a professionals i interessats sobre la nostra història, i per oferir-la també als nostres conciutadans, perquè

els historiadors juguem un paper molt important en la societat: transmetre el coneixement de qui érem, com érem i què és allò que hem fet. I tot açò, no sols per no caure en els mateixos errors del passat, sinó, sobretot, per a què nosaltres els valencians, coneguem un poc més la nostra terra; perquè tot està lligat, l'amor a la terra i la seua coneixença; perquè quan més la coneixes més te l'estimes.

El seu futur està més que garantit. Els pobles de les dues Riberes que han organitzat les assemblees se senten profundament orgullosos d'haver albergat un event cultural tan reconegut i contagien eixe esperit de satisfacció als pobles que encara no les han organitzat, de manera que sempre hi ha pobles al tall esperant l'aprovació de la seua candidatura.

I per part del Secretariat Permanent de l'Assemblea cal dir que el seu objectiu és que, any rere any, vagen passant tots i cadascun dels pobles riberencs, sense repetir-ne cap, per tal de completar tota la seua extensa geografia. Un objectiu que sembla no tindrà cap problema en aconseguir-se, perquè, per sort, es palpa un creixement de l'arrelament de la nostra cultura, la nostra consciència col·lectiva i la nostra identitat, tant comarcal com nacional.

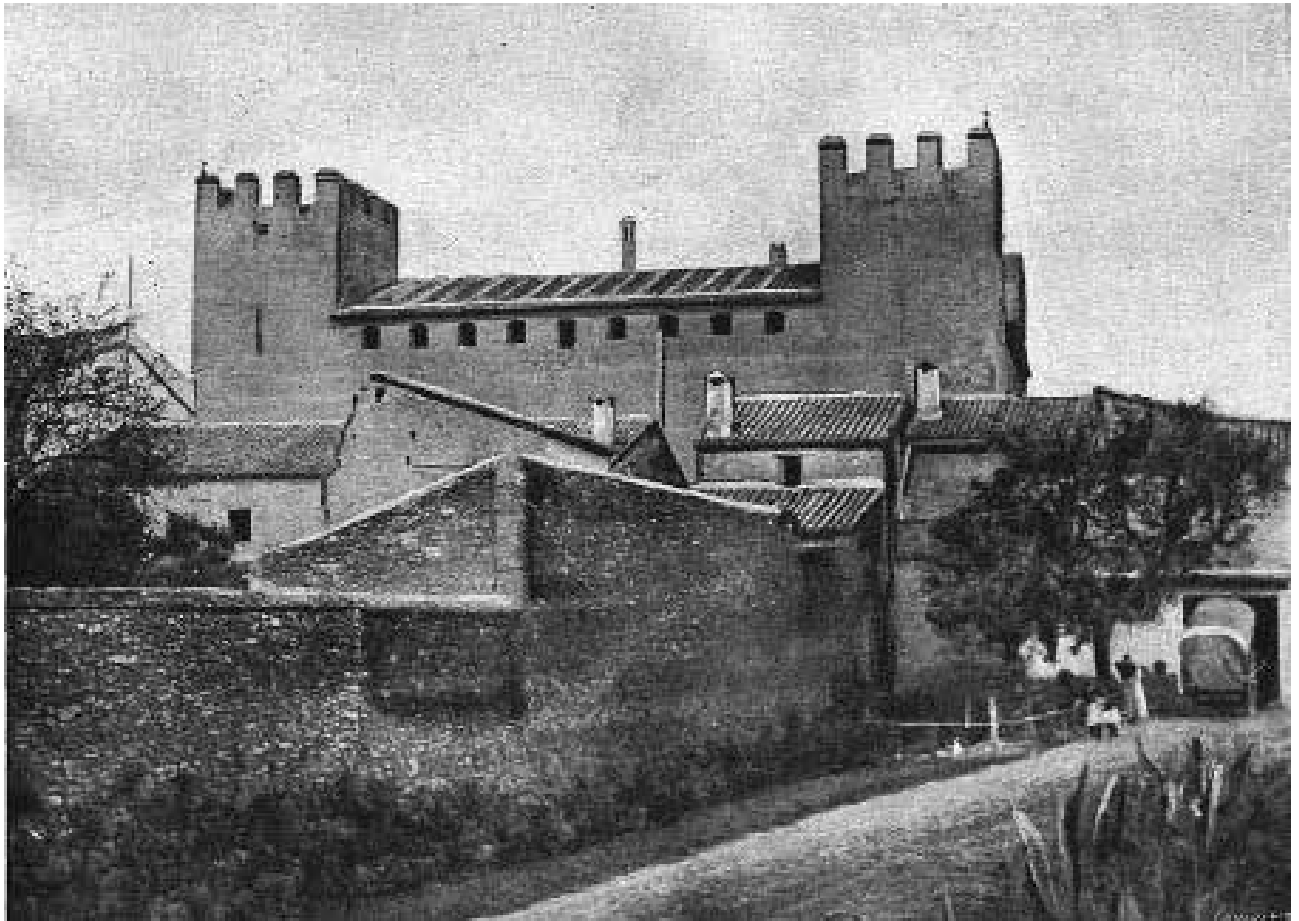


# Una fita enmig de l'horta

**Adrià Hernández García**

Membre dels Quaderns d'Investigació d'Alaquàs

---



Construït al primer terç del segle XVI, el Castell d'Alaquàs s'alçava insolent sobre la plana de l'horta. Només eixir de València i deixar enrere el Convent de Sant Sebastià ja hi apareixia a l'horitzó. Conforme anaven apropant-s'hi, la rotunda silueta d'aquest edifici anava descobrint el que sens dubte és una joia del Renaixement civil valencià. Quan el visitant ja estava enmig del Camí dels Fondos, la entrada al poble des de la ciutat, i es trobava amb el Portal de València, (que ara sabem que també era

monumental: més de vint pams d'alçada, amb la porta adovellada i la muralla emmerletada) i, tot just al darrere, aquell edifici amb quatre imponents torres, pensaria que anava a entrar en una plaça fortificada plena d'homes armats.

Res més lluny de la realitat. El que tenia al davant de la sorpresa mirada no era sinó una casa senyorial, un edifici construït per a l'esbargiment del senyor, de la seua família i del seus convidats. Però també, una manifestació del poder i dels diners de Jaume

Garcia d'Aguilar i Amalrich, Jachmot, com li deia sa mare. L'obra d'un nou ric que volgué deixar clara la seua posició social. Una fanfarronada, gràcies a la qual Alaquàs gaudeix d'un símbol capaç per ell sol d'identificar tot un poble. Però sempre no fou així.

Els alaquasers fa molts pocs anys, dels cinc-cents que té l'edifici, que l'han vist com a seu. La major part d'aquesta dilatada vida, sempre hi han estat a la seua ombra. Podem imaginar, al principi, com els habitants d'aquell lloc d'escassament cent cinquanta cases, llauradors, mestres d'obra de terra, perolers, i menestrals, observaven bocabadats un edifici que quintuplicava l'alçària de les seues humils vivendes. Després, el soroll dels saraus que els senyors hi feren al llarg del temps. Guaitant-hi quan la porta es trobava oberta, o contemplant les cavalleries i carrosses que hi portaven als convidats del senyor vestits de sedes i velluts, quan creuaven el Portal de València. Cert és que, durant la seua construcció, els diners correueren de mà en mà: rajoles per fer les tàpies, calç, rajoletes per al sòl de les estances, ferratges, mà d'obra, menjar per als operaris. Un fum de necessitats per cobrir. Però a partir de llavors...



Fins al segle XVII, tot i que al primer terç, com a conseqüència de l'expulsió dels moriscos, l'economia del senyor es va ressentir, el Castell va estar ple de vida. Al XVIII, la victòria del Borbó a Almansa suposà la fugida al Principat de Catalunya de l'aleshores senyor, i, des d'aquell moment, va anar deteriorant-se a poc a poc, en paral·lel a la parla dels alaquasers, que de sobte els la volgueren castellanitzar. Resulta molt significativa una acta notarial que hi ha a requeriment del moliner perquè no passava aigua per la séquia, «*el referido Gil, en presencia de mí dicho escrivano y testigos, levantó la Cadira por la qual da entrada el agua a la Canal para poder moler dicho Molino, y no hizo movimiento alguno la dicha Muela*». No va trobar traducció al castellà de la peça de fusta que desviava l'aigua; *levantó la silla*, no li degué paréixer correcte.

Els seus murs guarden testimonis gràfics del món de la cultura i dels habitants al llarg dels anys, fins i tot d'un 23 d'abril, dia de Sant Jordi de 1541. Textos de contingut humanístic dels membres de la família, alguns dels quals cursaren estudis a l'Estudi General de València; però també l'amargor dels empresonats a la presó del soterrani. I, tot, mentre fora d'aquell insultant edifici, la gent intentava sobreviure amb

calamitats, sense saber llegir ni escriure. Com l'havien de veure? Prestigi i poder, eixa n'era la intenció del promotor; i, els seus vassalls, foren els primers a assabentar-se'n.

Ara sí, ara els veïns gaudeixen plenament tant de la bellesa del monument com de l'activitat que li torna a donar vida. Què en diria Esperança, una morisca abans anomenada Joayra, que sempre en veia la porta tancada, o Alí, el matalafer, a qui expropiaren la casa per construir-lo, o Pere Miquel, un llaurador que no sabia comptar més que fins a sis, que eren les fanecades que tenia, o Violant, una òrfena de nou anys que se'l mirava intimidada quan l'enviaven de criada a la ciutat d'Alzira per voluntat del seu tutor. Ara, com els nostres avantpassats, estem a l'ombra del Castell, però no sols la que projecten els seus murs sobre el carrer. Ara ja no guitem; hi passem directament a l'interior. Ara, per fi, el Castell és de tots i de ningú.

Nota: el Castell d'Alaquàs acull, entre altres serveis, el local compartit entre l'IDECO Horta Sud i la nostra Federació FedinesPV.



# Dates i fets

## Zequi Castellano i Moreno

Bastida



Los cinco libros del esforçado e invencible cauallero Tirante el blanco de roca salada: Cauallero de la B... rrotera. El qual por su alta caualleria alcãço a fer paz, cape e cejar del imperio de greçca.

Resulta bastant complicat encertar amb les dates i fets que convé subratllar d'entre la gran quantitat d'esdeveniments que, al llarg de la nostra història, han tingut lloc durant el decurs del temps. No obstant això, no cal insistir que, pel que fa a aquest darrer trimestre de l'any, el dia 9 d'Octubre marca una fita importantíssima de les esdeingudes durant els darrers set segles.

Però a més d'això, hi ha altres fets destacables com el reconeixement del vot femení el primer dia d'octubre de l'any 1931; la inauguració de Ràdio 9, el segon dia d'octubre i de la televisió el dia 9 del mateix mes de l'any 1989; la primera edició de *Tirant lo Blanch* l'any 1490; els primers passos de la Universitat de València el 1502; la mesura del temps segons les normes del calendari gregorià, l'any 1582; les riuades de grans dimensions dels anys 1321, 1487, 1776, 1864, 1957, 1965, 1987 i la pantana

de Tous del 1982; la primera representació d'òpera a València, l'any 1727; la desamortització de béns del clergat el 1841; l'obertura del primer estudi fotogràfic a València, l'any 1850; la inauguració de la línia ferroviària València – Almansa l'any 1859 i la d'Alacant a Crevillent, el 1894; la finalització del pont de ferro sobre el riu Millars, el 1862; la investidura com a doctora en Medicina, l'any 1882, de Matilde Castells; l'arribada de l'enllumenat elèctric a Castelló, el 1899; la cloenda de l'exposició Regional de l'any 1909; l'incendi del cinema «La Paz» de Castelló, l'any 1918; la primera sessió de les Corts de la República a València, l'any 1936; l'inici de la «nova cançó» l'any 1962; el tancament de més de 100 llibreries en protesta pels atemptats contra alguns d'estos establiments, l'any 1976; l'esclat d'un artefacte a les portes de casa Joan Fuster, el 1978; l'aprovació de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià, l'any 1983; el naixement de la primera xiqueta proveta a València, l'any 1985; la declaració de la Llotja com a Patrimoni de la Humanitat l'any 1996; les dones del Palmar trenquen el monopoli de pesca dels homes, l'any 1999; el traspàs, l'any 2007, de la compositora castellonenca Matilde Salvador; el naixement de Vilaweb com a xarxa de comunicació mitjançant el telèfon mòbil; el valencià com a llengua d'ús habitual a l'administració valenciana, a partir del 2015.



# Entitats membres de la Federació d'Instituts d'Estudis del PV

**Agrupació Borriana de Cultura**  
Borriana  
La Plana Baixa  
info@borriana.com

**Asociación Cultural Las Alcublas (ACLA)**  
Calle Virgen del Pilar, 29  
46172 Las Alcublas  
La Serranía  
lasalcublas@gmail.com

**Asociación Cultural Serratilla**  
Calle Camino, 1  
46300 Utiel  
La Plana de Utiel-Requena  
asoserratilla@gmail.com

**Associació Cultural «Amics de Teulada»**  
Teulada  
La Marina Alta  
correu@amicdeteulada.net

**Associació Cultural «Campaners de la Catedral de València»**  
València  
L'Horta  
campaners@hotmail.com

**Associació Cultural «Centelles i Riusech» (ACCR)**  
Oliva  
La Safor

**Associació d'Amics del Patrimoni Històric i Cultural «Xinosa»**  
Monòver  
El Vinalopó Mitjà  
assoc.xinosa@gmail.com

**Associació d'Estudis de la Marina Baixa (AEMABA)**  
Apartat de correus núm. 18  
03570 La Vila Joiosa  
La Marina Baixa  
aemaba@gmail.com

**Associació d'Amics de la Costera**  
La Costera  
amicscostera@hotmail.com

**CEIC Alfons el Vell**  
La Safor  
ceicalfonsellvella@gandia.org

**Centre Alcoià d'Estudis Històrics i Arqueològics (CAEHA)**  
Carrer Ambaixador Irlés, 2, 3r  
03801 Alcoi  
L'Alcoià  
caeha@caeha.es

**Centre d'Estudis de l'Horta Nord (CEHN)**  
Carrer Major, 37  
46130 Massamagrell  
L'Horta Nord  
cehortanord@yahoo.es

**Centre d'Estudis del Camp de Morvedre (CECM)**  
Carrer Cavallers, 12  
(Fundació Bancaixa)  
46500 Sagunt  
El Camp de Morvedre  
secretaria@cecmorvedre.com

**Centre d'Estudis del Maestrat (CEM)**  
Carrer Major, 3  
12580 Benicarló  
El Baix Maestrat  
cemaestrat@hotmail.com

**Centre d'Estudis dels Ports (CEP)**  
Torre de Beneito  
12300 Morella  
Els Ports  
centrestudisdelsports@ymail.com

**Centre d'Estudis Locals del Vinalopó**  
Plaça Paco López Pina, 4  
(Biblioteca Municipal)  
03610 Petrer  
El Vinalopó Mitjà  
info@celvinalopó.com

**Centro de Estudios de la Serranía (CELS)**  
Calle Montestruch, 3-2  
46170 El Villar  
La Serranía  
celaserrania@gmail.com

**Centro de Estudios Requenses (CER)**  
La Plana de Utiel-Requena

**Col·lectiu Vall de Vernissa**  
La Safor  
info@vernissaviu.org

**Institut d'Estudis Comarcals de Camp de Túria**  
Plaça del Mercat, 5  
46117 Bétera  
El Camp de Túria  
idecocampdeturia@gmail.com

**Institut d'Estudis Comarcals de l'Horta Sud**  
C/ Pare Guillem, 2 (Castell d'Alaquàs)  
46970 Alaquàs  
L'Horta Sud  
ideco@idecortasud.org

**Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta (IECMA)**  
La Marina Alta  
xarxes@iecma.net

**Institut d'Estudis Comarcals del Baix Vinalopó**  
El Baix Vinalopó  
iecbaixvinalopó@gmail.com

**Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida (IEVA)**  
Avinguda de Sant Francesc, 8, 3r, 5a  
46870 Ontinyent  
La Vall d'Albaida  
ieva@ieva.info

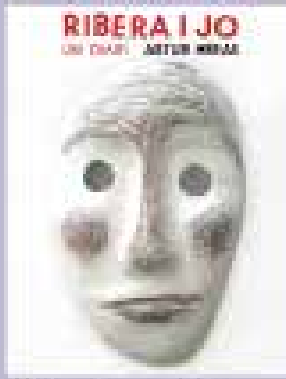
**Institut d'Estudis Guardamarencs (IEG)**  
Carrer Sant Pere, 9, 2n  
03140 Guardamar  
El Baix Segura  
institut.estudis.guardamarencs@gmail.com

**Institut d'Estudis Territorials «El Caroig» (IETEC)**  
Museu Arqueològic, Plaça de la Comunitat Valenciana S/N  
46810 Énguera  
La Canal de Navarrés  
ietecelcaroig@gmail.com

**Instituto Cultural y de Estudios Rincón de Ademuz (ICERA)**  
Calle Empedrado, 4  
46140 Ademuz  
El Rincón de Ademuz  
icera\_red@hotmail.com

**Instituto de Estudios Comarcales de la Hoya de Buñol-Chiva**  
Castillo de Buñol, s/n  
46360 Buñol  
La Hoya de Buñol-Chiva  
iec@iecomarcales.org

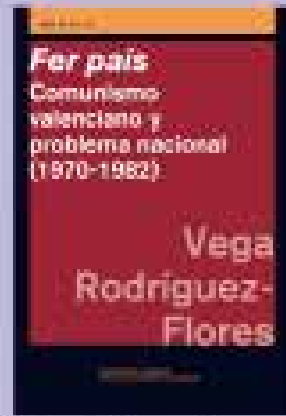
**Taller d'Història Local Godella**  
Godella  
L'Horta Nord  
correu@tallerhistoriagodella.org



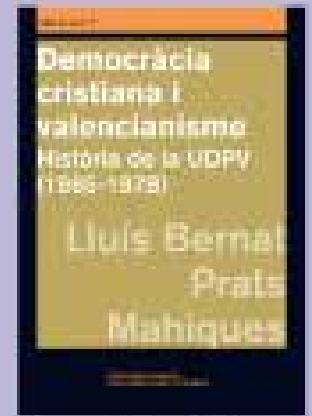
Ribera i jo, un diari  
Artur Heras



El poble. Ascensió i caiguda de la classe obrera britànica (1910-2010)  
Solina Todo



Fer país. Comunismo valenciano y problema nacional (1970-1982)  
Vega Rodríguez-Flores



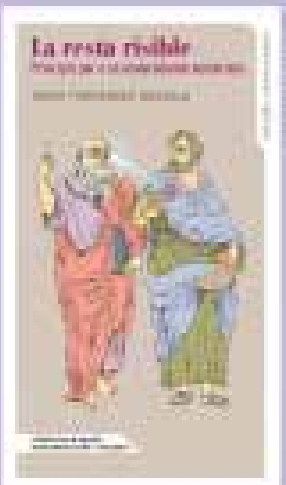
Democràcia cristiana i valencianisme. Història de la UDPV (1966-1978)  
Lluís Bernal Prats



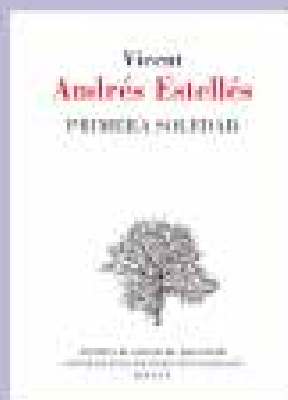
La música popular  
Vicent Torralba



El Sàhara, la terra promesa  
Vicent Garcia Davis



La resta visible. Principis per a un materialisme humorístic  
Jorge Fernández González

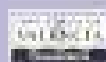


Primera soledad  
Vicent Andrés Estellés

# Un país de llibres, un món de cultura



institut alfons el magnànim  
centre valencià d'estudis i d'investigació



[www.alfonselmagnanim.net](http://www.alfonselmagnanim.net)

Federació  
d'Instituts  
d'Estudis  
del PV

Amb la col·laboració de



GENERALITAT  
VALENCIANA  
Conselleria d'Educació,  
Investigació, Cultura i Esport

